

Դեռ Սրբազան Կաթողիկոսին և ուրիշ վեճակաւոր Արքեպիսկոպոսաց յանդիմանական գրութիւնները Պօղոս Պատրիարքին չէին հասած, դեռ Հայ կղերին և ժողովրդեան մէջ դժգոհութեան յայտնի ցոյց մը չկար. երբ Յուլիս 12ին Պօղոս Պատրիարք օրհնեց վերջին օծման իւզը, և խրկեց եկեղեցիները, որ օծուիլ ուղղող հիւանդը օծեն: Գաղատացի Հռոմէականաց զարմացումն օր օրի կ'աւելէ: Եւրոպայի որ կը տեսնէին Հայոց անտարբէրութիւնը, որ ժամանակին ճնշման արդիւնքն էր: Վերջին օծման իւզը գրգռութեան առիթ եղաւ. ()գոստոս 7 շաբաթ օրը (1820) խորհրդով Բուցինթին խռովայոյղ կարգաւորին որ Հայոց Ս. Եկեղեցւոյն ռիսերիմ թնամի էր, Գաղատացի մը երաւ շուկայ, 1 ուսաւորչական Հայու կերպարանքով, և Հրա-էր պէրյ տեսարը ձեռքը, անոր սկիզբը գտնուած Ս. 1 ուսաւորչի պատկերին վրայ Պապին պատկերը փոխեցւեցած, սկսաւ Կեսարացի կռիւնարնէ:

րու սենեակները շրջիլ, և գրգռել թէ. Ի՞նչ անհոգ նստեր էք, Պատրիարքը ֆուսկացաւ, ուրացաւ Ս. Լ. Ջիվադինը և Հռոմայ տոթուոյն հնազանդեցաւ. ապէս ետքը Սուրբ Սիւռնը վերցաւ, անոր տեղ ձիթով պիտի օծուինք աղցանի նման. ալ լռելու ժամանակ չէ, մենք վաղը բողբ պիտի ընենք, դուք ալ մեզի հետ միացէք, իջնենք Պատրիարքարան, և խմայնենք որ մենք Իռսաւորչի որդիք ենք, և ոչ Հռովմայ Պապերուն: Ըսանկով գրգռուած թիւերը խիստ սաստկացաւ:

Պօղոս Պատրիարք նոյն իրիկունը այս լուրն առաւ և անմիջապէս իւր փոխանորդը Դիոնէսիոս Եպիսկոպոս խրկեց Իւսկիւտար ճարտարապետ Գրիգոր և Վեղճեան ամիրաներուն. բայց գիշերուան ժամը 3 էր, և բան մը չկրցան ընել:

Հետեւեալ առտուն անթիւ բաղմոն թիւն Սայր Եկեղեցին լծաւ, և միաբարբառ կ'աղաղակէր թէ, մենք Հայ եմք, Ս. Իռսաւորչի որդիք, ֆուսկ չենք ըլլար, թող գայ Պատրիարքը, ու ղմեղ ապահովինք:

Պօղոս Պատրիարք Երուսաղէմի Սարկոս և Յակոբ Եպիսկոպոսները խրկեց, որ երթան համոզեն ժողովուրդը. բայց ժողովուրդը մը տիկ չըրաւ անոնց, դարկաւ, և ի Պատրիարքարան գիմեց: Դռները փակուած գտաւ, դարկաւ և խորակեց զանոնք և ներս լցուեցաւ. Պատրիարքը կը փնտռէր, բայց ան պատուհանէն փախած էր մերձակայ տաճկի մը տուն, և հոն պահուրտած:

Հատ չանցաւ եկաւ Ննիգէր Եղասին իր զօրքովը, և ամբոխին քանի մը գլխաւորները բռնեց և բանտ խրկեց, միւսները ցրուեց, և Պատրիարքարանի դուռը պահպանելու համար զինուոր թողլով՝ մեկնեցաւ: Ի. Դուռը այս գրգռութեան հեղինակները փնտռել ուղերւով, բանտարկուածները տանջել հրամայեց, սրնցմէ մէկը Տէրն Պաղտատարը մատնեց, մէկ ուրիշն ալ Կեսարացի Կարապետ անունն սարկաւագ մը, և ուրիշներ ալ գրգռող Գաղա տացին, որ շատ փնտռուեցաւ, բայց ի դուր, որովհետեւ Եւրոպա փախուցած էին զայն: Սարկաւագը տանջանաց մէջ նախ Ըստուածաւոր և Երեմիա Եպիսկոպոսները մատնեց, բայց անոնց վրայ բան մը չկրցաւ հաստատել: Յետոյ Սայր Տ. Կիրակոս Ս. Կաթողիկոսը մատնեց, որ այն օրերը Պօլիս գտնուելով նոր ճամբայ ելեր էր իր աթոռը դառնալու. ետեւէն սուրհանդակ խրկուեցաւ, և Եալը Խան տեղը գտնելով դարձուցին ի Պօլիս, մեծ Եպարքոսին առջև Ս. Կաթողիկոսն ալ հարց-

ուփորձ եղաւ, բայց բան մը չհաստատուելով թող տրուեցաւ: Տէրն Պաղտատարն ալ զինքը թելադրող Յակոբ և Կարապետ կեսարացիները մատնեց. միայն Յակոբ գտնուեցաւ: Յետոյ Սարկաւագը մատնեց Սախայեան Գրիգոր ամիրան, և անոր սղգահան խեղճ պատանին Եղարիա. նոյնպէս Պէկիտոցի տիրացու Յովհաննէսն Իւսկիւտարու, բայց այս վերջինը խրիմ փախած էր: Դարձեալ երկու օր ետքը Սարկաւագը մատնեց Երիւրեան Սիրախ ամիրան, Գաւաթէհեա Ս. Երբա համ ամիրան, Կելէլէան Ս. Պօղոս ամիրան և Խորգարեան Եղա Պօղոսը: Սրոյն Գաւաթէհեան երկու օր ետքը աղաւտեցաւ բանտէն միջնորդութեամբ Նէճիպ Էֆէնտիին, որ Եգիպտոսի փոխարքային Քաբու քէհեասին էր:

Օգոստոս 16 ին իրիկունը, գիշերուան ժամը 2 ին մեծ Եպարքոսը կանչեց Պօղոս Պատրիարքը, և առանձին հարցուփորձ ընելով կ'ուղէր տեղեկանալ թէ այս խռովութեան բռն շարժառիթն ի՞նչ է: Պօղոս Պատրիարք որ ըստ ամենայնի գոհ չէր միաբանութեան խնդիրներուն մէկ քանիին վրայ, և արդէն իր հրաժարականին վրայօք խորհող քանի մը գլխաւորաց վրայ ալ վշտացած էր, պատեհ գտաւ ծանուցանելու թէ, Կայսերական կառավարութեան հրամանին համեմատ թէպէտ փութացեր է բաժանումը Եղգէն վերցնելու միջոցներուն վրայ խորհիլ, բայց քանի մը անձանց աղղեցութեամբ չկրնալով իր գիտցածին հետեւիլ, անոնց կամօք շարժելով, անվայել և անյարմար ընթացք մ'ունեցեր է, և ահա անոնց խոհանալութեան վախճանն ալ այս եղեր է: Եպարքոսն այն քանի մ'անձանց անունները կ'ուղէ գիտնալ, և կ'ըստանայ ասոնք, Գրիգոր ճարտարապետ, Յարութիւն Վեղճեան, Ճանիկ Փափաղեան, Ս. Յովհաննէս Երկանեան, և Կարապետ Եղնաւուրեան:

Իսկ Սախայեան Գրիգոր ամիրան չկրնալով տանջանաց դիմանալ ութսուն տարեկան ալեւոր հասակին մէջ, բոլոր յանցանքն իր վրայ առաւ, թողէր, ըսաւ, այդքան անմեղ բաղմոն թիւեր, և զիս միայն պատժեցէք: Նոյնպէս կեսարացի Յակոբ և Տէրն Պաղտատար ինքզինքնին յանցաւոր խոստովանեցան. և Եղարիա պատանին ալ խոստովանեցաւ որ իբր թէ սարկաւագին հետ ասդիս անդին չըջած և գրգռութիւն ձգած ըլլայ: Ուստի այս հինգին մահը վճուուեցաւ: Սեպտեմ. 18, Սեպտեմբ. 18, Սաալի տօնին ութերորդ օրը, այսինքն շաբաթ երեկոյ լոյս դարձի ժամանակ, Սայր Եկեղեցւոյ դրան առջև գլխատուեցաւ Սա-

խոյեան Գրիգոր ամիրան, նոյնպէս Չէմպէրլի Տէրիկ Թաշը գլխատուեցաւ Յակոբ Կեսարաւցին, և Տէրիկ Պաղտատարը Սամաթիա իր սրբ. ճանոցին առջև կոխուեցաւ: Իսկ այսքան անմեղներու աբխներ մանող մատնիչ սարկաւազը (որ մահմեդական կրօնքն ընդունած էր բանտին մէջ,) և Եղորտ պատանին կոխուեցան ի Բարմաբ-բարու ի Սուլթան Պայաղլա:

Հետեւեալ օրը Լստուածատուր և Երեմիա եպիսկոպոսները և ուրիշ տաճար և ինը անձինք բանտէն արձկուեցան: Իսկ բանտարկուած երեւելի Հայերը արքայուեցան. Սիրտիչ Եր. փխարեան ի Ստանբէոյ. Ս. Պօղոս Կէլիէլեան յՈւլմիա, և Եղա Պօղոս Սարգսրեան ի Հըսոգոս: Նոյնպէս արքայուեցաւ գաղապարու ուեցան Պատրիարքին գործոյ ձեռնամուխ եղող Հինգ անձինքը, բայց առնցմէ Ղանիկ Փափաղեան՝ որ Եղարքոսին սեղանաւորն էր՝ աղատեցաւ, նոյնպէս և Գրիգոր Նարտարապետ աղատեցաւ, վասն զի հոկտեմբեր 3ին տատիկ մըրիկ մ'եղելով, արքունի պալատան շատ տեղերուն վնասեց, և Սուլթանին հրամանաւր կանչուեցաւ որ զանոնք նորոգէ: Երկանեան Ս. Յովհաննէս ալ այս միջոցին իրեն դէմ եղած մէկ սարսափելի մահաւթեամբ մը գլխատուելու վտանգէն ազատելու համար մահմեդական կրօնքն ընդունեց: Իսկ Եղնաւուրեան Կարապետի Սաբրդ կղզին և Պէղձեան Յարուծիւն յՈւլմիա արքայուեցան:

Պէղձեան փողերանոցին հաշիւներն ամբողջ հատոյց, և այն մասին փողերանոցին վերաւտեսչէն գովուծիւն ալ լսեց. իր պատժապարտութեան վճիռը ստեղծութե. «Յարուծիւն Պէղձեան ամենայն հաւատարմութեամբ վաւրեց արքունի փողերանոցին պաշտօնը, և իր հաշիւն ամբողջ տուաւ, բայց աղբային դուրսերու ձեռնամուխ ըլլալուն, ի խրատ զգուշութեան այս օրինակ պատժապարտութեան արժանի դատուեցաւ»: Պէղձեանի տեղն անցաւ Պիլէզիլիձեան Պօղոս Հռոմէական Հայր:

Եհաւասիկ այս կերպով ցրտացան միութեան վախարով վառուած սրտերը, և խարխուլ հիման վրայ դրուած անխորհուրդ շէնք մը այս վախճանն ունեցաւ: Իսկ վեղար և փիլոն զգեցող Երբայեան վարդապետաց հրաման խորհեց Պօղոս Պատրիարք որ Պատրիարքարան գան, որպէս զի երկուքը յՈւլմիածին, երկուքն ի Սուլ և երեքն ի Ս. Երուսաղէմ իրիկէ: Օայս լսելով նոյն վարդապետները փութացին գնալ Լատինացւոց եկեղեցին, և հոն ապաշխարեցին: Նոյնպէս անոնց ետեւէն դացին Երբայի Ժողովուրդը:

Շարունակել

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Պէղձեան Եմիրայի Ժամանակակից տախաւին շատ կենդանի անձինք կը գտնուէին. որոնց ամենուն հետ տեսնուելու ոչ Ժամանակ և ոչ պատահութիւն կրնայր ունենալ, մեք մեր ծանօթներուն հետ հարկ եղած Ժամանակ կը խորհրդակցէրք, ուստի կը խնդրուի անոնցմէ, որ եթէ այն Կենսագրութեան մէջ սխալ մը կամ սրտիս մը կայ, բարեհաճին անմիջապէս Հանդիսիս Խմբագրին հասցնելու՝ հարկ եղած վկայութեամբ և իրենց ստորագրութեամբ վաւերացած թղթով: Խմբագիրը շնորհակալութեամբ պիտի ընդունի ապացուցուած աղբարարութիւնները:

ՎՈՒՕՇԻՆԿԹԻՆԻ

ՄՆԱԲ ԲԱՐԵԱՌ

Շարունակելէն դէպքի 7. 8.

Չեր միութեան մշտնջենաւորութեանը և զօրութեանը համար ընդհանրական կառավարութիւն մը անհրաժեշտ է: Այս տեսակ բաժանումներու մէջ որչափ ամուր գաշնակցութիւն մ'ալ ըլլայ, դարձեալ չկրնար միացեալ կառավարութեան մը տեղը բռնել, անպատճառ ազէկ փորձառու պիտի ըլլան այն կտոր կտոր բաժանմանց և խանգարմանց. որոնք ամէն գաշնակցութեանց զլիւն անցած էն ամէն'ատեն: Այս երեւելի ճշմարտութեան վերահասու ըլլալով, դուք ձեր առաջին փորձերուն վրայ յառաջ խմբիւն մ'ըրած եղաք, իւրացնելով կառավարութեան Սահմանադրութեան ձև մը, որ մոտեմական միութեան համար նախկինէն աւելի լուսաւոյն յարմարութիւն ունի, և ձեր հասարակաց դրձերուն համար զօրեղ հոգաբարձութիւն: Այս կառավարութիւնը — ձեր ընտրութեան ձեռնադր, ոչ աղբեղութիւն և ոչ երկիւղ կրած, կատարեալ քննութեամբ և հասուն խորհրդածութեամբ ընդունուած, կատարելագոյն ազնոյ իր սկզբանց մէջ, ազնոյ իր իշխանութեան բաշխմանը մէջ, ազահովութիւնը Ժրջանութեան հետ միացնող, և հարկ եղած ուղղութեանը համար միջոց և տեղ ստորանակող — այս կառավարութիւնն արդարապէս կը պահանջէ ձեր ազահովութիւնը և նշուի ըլլալը: Յարգել աւար իշխանութիւնը, հնազանդիկ օրինացը, զիւնիկ վճիռներուն ճշմարիտ Եղատութեան հիմնական սկզբանց կից պարտիք են: Մեր բաղաբական դրութեան հիմը դրուած է Ժողովրդեան իր կառավարութեանը համար Սահմանադրութիւն շինելու և փոխելու իրաւանքը վրայ: Բայց Սահմանադրութիւնը քանի որ կը, մինչև ընդհանուր Ժողովրդեան միակամ հաւանութեամբ կը փոփոխութիւն կրելու կէտը նուիրական պարտիք մը կը դրնէ ամենուն վրայ: Նոյն խի Ժողովրդեան կառավարութիւն հաստատելու իրաւանց և զօրութեան գաղափարն իրեն հետ ունի նաև իւրաքանչիւր անհատի հաստատուած կառավարութեան հնազանդելու գաղափարը:

Օրինաց դարձադրութեան դէմ խոչնդոտները, և այն խորժ բախները ու հաւաքումները, որոնք արտաքին երեւոյթով արդարութեան կերպարանք կ'ունենան, բայց ներքնապէս կառավարութիւնը ձեռք առնելու, կամ անոր հակառակելու, և կամ ճանչցուած իշխանութեան վախ տարու նախապի ունին, էն վտանգաւոր կործանիչներն են այս հիմնական սկզբանց: Այս խմբակները կը ծառայեն խռովութիւն յարուցանելու, կեղծ և անհիմն զօրութիւն դրայնելու, աղբային կամքին տեղ այն կուսակցութեան կամքն անցնելու, որ շատ անգամ թէպէտ փոքր բայց հասարակութեան վարպետութիւն և գործողաց մասը կը կազմէ, և տարբեր կուսակցութեանց մէջ յաղթող ել-

նորը հասարակաց վարչութիւնը հայելի մը կ'ընէ խռովայող և անհեթեթ գործողութեանց, փոխանակ ցուցնելու փոխադարձ շահերով կերպարարութեամբ, և հասարակաց խորհրդովը սղծամիտ և հաստատուն յատակադիմելու ուղղութեամբ։

Որչափ վերալիշեալ խմբակները և հաւաքումները երբեմն ժողովրդեան նպատակին ծառայեն ալ, հաւանականաբար ժամանակին և իրերուն փոխփոխմամբ, զօրաւոր գործիքներ պիտի ըլլան խորամանկ, փառասէր և սկզբունք չունեցող մարդոց ձեռքը, որոնք կարողութիւն պիտի ստանան ժողովրդեան զօրութիւնը խանգարելու, և կառավարութեան իշխանութիւնը յափշտակելու։ Եւ վերջն ալ կործանելու նոյն իսկ այն գործիքները, որոնք զիրենք բարձրացուցին այն անկրաւ իշխանութեանը։

Չէր կառավարութեան պահպանութեանը, և ձեր ներկայ երկանի կայութեան մշտնջենաւորութեանը համար հարկաւոր է, որ ոչ միայն կամաց կամաց արգիլէք ծանուցեալ իշխանութեան դէմ անկանոն հակառակութիւնները, այլ անպէք է նաև մասնաւոր խնամքով ընդգիծութիւն ընէք անոր սկզբունքը նորաձեւելու ոգւոյն, որչափ որ ուրիշ քօղով պատրուակեալ ալ ըլլայ։ Տեսակ մը յարձակում կրնայ համարուիլ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մը մտցնելը, որ անոր դրութեան աշխուժութիւնը կը աղարայնէ, և այսպէս կը հասնին իրենց այն նպատակին, որուն չէին կրնար հասնիլ ուղղակի յարձակումով։ Ի՞նչ փոփոխութիւն որ առաջարկուի ձեռք, յիշեցէք թէ՛ կառավարութեան մը իրական հանգամանքը որոշելու համար դանի ժամանակ և լարժութիւն հարկաւոր են, ինչպէս որ ուրիշ ամէն մարդկային հաստատութիւններուն ալ, և թէ՛ փորձառութիւնն է է՛ն ստահով փորձաբար երկրի մը Սահմանադրութեան իրական ընթացքը հասկնալուն, և թէ՛ պարզ են թաղարկութեան և գաղափարաց լատահութիւն ընելով՝ ձեր փոփոխութեան հաւանիքը մշտնջենաւոր փոփոխութեանց ենթալ կայ կ'ընէ դձեղ, փասն զի այլ և այլ գաղափարներն ու ենթադրութիւններն անխախճան են, և մասնաւորապէս յիշեցէք որ ասանկ ընդարձակ երկրի մը մէջ հասարակաց շահերուն վրայ հակելու համար ասանկ զօրաւոր և տեղող և կատարելալ առաջնով ազատութեամբ կառավարութիւն մը անհրաժեշտ է։ Զօրութիւններն, օրինաւորապէս բաժնուած և կարգաւորուած ասանկ կառավարութեան մը մէջ ազատութիւնն ինքնին իւր ապահով պաշտպանը պիտի գտնէ։ Յիշաւ լոկ անունն մը դատ ուրիշ բան ունեցած չըլլար այն կառավարութիւնը, երբ խիստ տկար է խռովարար ձեռնարկութեանց առջին առնելու, ընդհրութեան իւրաքանչիւր անդամներն օրինաց յատկացուած սահմանին մէջ փակելու, և դառնիցն ալ անձնական և սոսաց ուսածոց իրաւանց աղաչով և խաղող վայելմանը մէջ սրահելու։

Ես քիչ մը յառաջ նահանգներուն մէջ աշխարհագրական դասադասութեանց վրայ հիմնուած կուսակցութեանց մասին խօսեցայ ձեզի, հիմա թող տեսէք ինձի որ աւելի ընդարձակ դիտարկութիւն մ'ընեմ և դձեղ ամենախորին եզրանոցաւ մը ըլլալու շանքով ընդհանուր կուսակցութեան ոգւոյն թունալից աղի դեցութեանն։

Այն ոգին՝ դժբաղդաբար, անբաժանելի է մեր բնութենէն, արմատ ունենալով մարդկային մտաց ամենադժուար կրկն մէջ։ Այն ոգին՝ ամէն կառավարութեան մէջ այլ և այլ կերպարաններով կայ, քիչ կամ շատ անձնադարձութեամբ ընթերցուած քաղ ժողովրդական ձեռննցող կառավարութեանց մէջ խիստ նշանաւոր արդեւորութեամբ անհնուած է, որ ասորդի անոնց ամենափոքր թշնամին է։

Կուսակցութեանց բնական եղանակով լիք է ինքնութեան ոգւով մէկ կուսակցութեան միւսին վրայ ժամանակ ժամանակ արկելը, որ այլ և այլ դարերու և երկրներու մէջ ամենափոքր չափերէն գործած է, ինքնին ահաւել բաւաւորութիւն մ'է, որուն ծայրը վերջապէս աւելի ձեռնարկող մշտնջենաւոր բռնաւորութեան կ'երթայ կը հասնի։ Ասիկա յառաջ եկած չարիքները և թշուառութիւնները կամաց կամաց ժողովրդեան միտքը կը միտցնեն՝ անդադարութիւն և հանդատութիւն անհատի մը բացարձակ զօրութեանը մէջ փնտռելու, և զօրացած կուսակցութեան մ'առաջնորդը իր հակառակորդներէն աւելի զօրաւոր կամ աւելի բարեբաղդ գտնուելով, կանուխ կամ անագան

ժողովրդեան այս միտումը իւր օգտին կը ծառայեցնէ, հասարակաց ազատութեան աւերակայող վրայ։

Աւանց մեր խորհարկներն այս տեսակ չարադանց արտիճանի տանելու (որ թէպէտ մեր առեւտրութենէն բնաւ հեռացընելու չենք), կուսակցութեան ոգւոյն ընդհանուր և մշտնջենաւոր շարիքներն ալ բաւական են իմաստուն ժողովրդոց շահերը և պարտիքները ըմբելու և խախտելու։

Կուսակցութիւնը ընդհանրապէս հասարակաց խորհուրդները մարդեցնելու, և հասարակաց վարչութիւնը աղարայնելու կը ծառայէ, շարախորհուրդ նախանձներով և կեղծ աղաղակներով կը գրգռէ հասարակութիւնը, մէկ կողմին ստեղծութիւնը միւսին դէմ կ'արժարծէ։ Ժամանակ ժամանակ տղմուկ և յեղափոխութիւն կը յարուցանէ։ Դուռ կը բանայ օտար ազդեցութեան և հարուածոց, որ մինչև անգամ բուն իսկ կառավարութեան մերձեւելու առիթ կ'ըտանայ, շնորհիւ կրից կուսակցութեանց։ Այսպէս ահա երկրի մը քաղաքականութիւնը և կամքը ուրիշ երկրի մը քաղաքականութեան և կառիւնի կը հպաստակի։

Կարծիք մը կայ թէ ազատ երկրներու մէջ կուսակցութիւնները կառավարութեան վարչութեանը վրայ օգտակար սանձեր են, և ազատութեան ոգին կենդանի պահելու կը ծառայեն։ Ասիկայ մասնաւոր սահմանով մը հաւանականաբար ճշմարիտ է, և միապետական կառավարութեանց մէջ հայրենաւորութիւնը կուսակցութեանց ոգւոյն վրայ էլ թէ ոչ հաճախ թեմա դէթ թողտուգութեամբ մը կը նայի։ Բայց հասարակապետական կառավարութեանց մէջ՝ որ ժողովրդեան ընտրութեամբ կը կազմուին, կուսակցութեան ոգին քաղաքական արժանի չէ, որ իր բնական բերումով միշտ բաւական պիտի գտնուի ամէն օգտակար ձեռնարկութեանց համար, և ասոր չափազանց աճելուն վրայ երկիւղ ունենալով, միշտ ջանալ պետք է հասարակաց գաղափարին զօրութեամբ զայն տկարացնելու և խախտելու։ Անշնչանելի կրակի մը համար միօրինակ արթնութիւն կը պահանջուի, անոր բոցալստումն և ծաւալումն արգիլելու համար, որպէս զի փոխանակ տաքցնելու յաճախ չգործեն։

Հարմարութիւն։

ԻՆՉ ԵՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ՝ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆԵՐԸ

1. Երեսփոխանութեան առաջին և էն գլխաւոր յատկութիւնն ան է որ, այս սկզբունքով միայն ընդարձակ և բազմամարդ երկրի մը մէջ ազատ ու ժողովրդական կառավարութիւն մը կրնայ հաստատ պահուիլ։ Պատմութիւնն արդէն մեզի կ'ապացուցանէ թէ նախկին կառավարութիւններն որչափ անկատար հնարքներ ի գործ դրեր են, որպէս զի առանց իրենց հասարակապետական կառավարութիւնը կործանելու կարող ըլլան իրենց երկրին սահմանը ընդարձակելու։ Իաշխարհական միութիւնը իր ուրիշ պահատութիւններէն զատ ստապահատութիւնն ալ ունի որ կ'օտարացնէ և մինչև անգամ թշնամի կ'ընէ մի և նոյն ազգին տարբեր մասերն իրարու հետ, այս անցադիմելի առարկութիւն մ'է։ Փոքր հասարակութիւնները չարադանց ենթակայ են իրենց դրացեաց դէմ հակառակութիւն, նախանձ և անխտահալութիւն զգալու, անոնց մէջ անհատական տղբեցութիւնն աւելի զօրաւոր ըլլալով՝ անձնական ամենափոքր նախա-

սրաշարմուկները և կիրքերը կը սնուցուին . և ժողովրդեան մը մէջ խիստ շատը ամենատեղէն և գիւրադրդիւ և ըմբոստ ըլլալով, ամբողջութեան ձայնն այն կերպարանքը կ'առնու . ինչ կերպարանք որ այս գէշ կիրքերը անոր տան : Եւ որ բացատրիչ ճշմարտութիւնն փնտրուել հարկ ըլլայ , բանանք Իտալացւոյ հասարակապետութեանց պատմութիւնը , և հոն առատ բացատրութիւն պիտի գտնենք :

Կառավարութիւնը միշտ կ'ազդուի այս ըզգացումներէն , հասարակապետութեան մէջ խիստ բարձր աստիճանաւ , իսկ ազնուապետութեան մէջ անոր բաղդատմամբ քիչ աստիճանաւ , մինչև փոքր Իշխանութեանց մէջ անգամ : Քանզի նոյն ինքն կառավարողներն առանկ փոքր հասարակութեան մէջ հասարակութեան զգացմանց բաժանորդ կ'ըլլան , մինչև անգամ եթէ հասարակաց կարծիքէն չը յաղթահարուին ալ : Եւ որ ասացոյց ուղղութիւնը թող կարգան հին Յունաց հասարակապետական պատմութիւնը : Ինչպէս Պլուտին ցիւցին Սիւնցին աւելի կ'ատէր քան զՌեմանացին կամ զՍպանիացին , և կամ ինչպէս հիմա անհաւատ մը կ'ատուի . նոյնպէս առջի ժամանակները Լթենացիք աւելի կ'ատէին Սպարտացիները և թերացիները քան թէ Պարսիկը : Եւ որ Դաշնակցական Սիւնցիները իր անդամաց մէջ բաժանման գիծ մը պահելով , ընդարձակ աստիճան մը կը թողու այս փնտրիչ նախապաշարմանց . ասոնք անանկ զգացումներէն զորոնք արմատաքի խլելը կառավարութեան մը մեծ պարտականութիւնն է , վասն զի առանք ուղղակի խռովութեան և պատերազմի կ'առաջնորդեն :

Նաև խիստ տարակուսելի է թէ փոքր հասարակութեանց գոյութիւնը մարդկային ընկերութեան յառաջադիմութեան համար օգտակար բան մ'է : Ընտարակոյն կրնայ ակընկալել ասոնց մէջ աւելի հասարակաց օգի , աւելի հայրենասիրական զգացմանց դրդեալ վիճակ մը , կամ յաւել տայրենասիրութիւնը ունակութիւն եղած . ուր փոխանակ անհատի մ'ազդեցութիւնը և կարեւորութիւնը մեծ բաղմութեան մէջ ընկզմած ըլլալու , ինչպէս մեծ տէրութեանց մէջ է , զգալի կ'ըլլայ : Եւ յօգուտները շատ կը նուազին երբ խորհրդածութեան առնենք այն շարքներն ալ , որ յառաջ կուգան այն վիճակէն , ինչպէս են ատուրին և սեղմեալ գաղափարները , զոր այնպիսի փոքր հասարակութիւնները կը սնուցանեն , և մանաւանդ այն յուզեալ վիճակը , որ բոլոր ժողովրդեան մէջ կը գոյանայ , երբ ամէն անհատ մտադիր կ'ըլլայ նահանգին գործերուն ,

ինչպէս իր անձնական գործերուն : Եւ անկողյառաջ կուգան հարկաւոր եղածէն աւելի նախանձաւորութիւն , յուզեալ վիճակ մը , շատ հետամտութիւն մը , որոնք չեն կրնար հասարակութեան խաղաղութեանը փոստակար չըլլալ . նաև համեմատաբար անձնական գործերու ալ անմտադրութիւն մը յառաջ կուգայ , որ խոհեմութեան հետ համաձայնիր . ասանկ ալ ընտանեկան կապակցութեանց վրայ անտարբերութիւն մը յառաջ կուգայ , որ քաղցրաբարոյութեան և առանձնական կենաց սիրալիր կապակցութեանց հետ համաձայնիր :

Դաշնակցեալ միութեան տարածութեանը կրնանք սահման մը տալ , բայց ոչ Երեսփոխանութեան դրուէր հաստատեալ կառավարութեան մը նոյնչափ դիւրութեամբ : Քանզի դաշնակցեալ կառավարութեան մէջ կեդրոնական վարչութիւնը ի հարկէ տկար կ'ըլլայ . յաւել տը նմանի շատ ազդերէ ժողովեալ դեպքանական ժողովի մը , քան թէ մէկ ազգի խորհրդարանի մը : Իւրաքանչիւր որ իր նահանգին նախանձովը վառուած է , և ոչ մէկը ընդհանրութեան օգտին զգացում մը կը կրէ : Բայց Երեսփոխանական կառավարութիւնը կրնայ ընդարձակիլ ամենամեծ աշխարհի մը վրայ . և այս կառավարութիւնը կազմողները կրնան այնպիսի իշխանութիւն մը բանեցնել , որ միանգամայն ազդու և ակնածու ըլլայ , խորհրդով թէ հասարակութեան ամէն մէկ մասին բարեւաւութիւնը , և թէ ամբողջութեան օգուտը :

Թարգ . յԱԳԷ .

Հարոյնիւն

Բողոք մը Գաւառներուն խորէն . — Երկր- Սաթիւն- Եանիւր ի Սո- — Երկրի մասնաշրջանը . — Տրա- րիւնի մասնաշրջանը . — Սահմանադրութեան Գործարար Գանձաւորը :

Պ . Խմբագիր .

Ըզգային Սահմանադրութեան հաստատութեան վրայ Պոլսեցիք որչափ ուրախացան , կրնամ լսել թէ անոնցմէ տասնապատիկ աւելի ուրախացան գաւառաբնակ ազգայինք : Եւ որ պատճառն ինքնին յայտնի է , Պոլսեցւոյ վայելած արտօնութիւնները , անգործութիւնը և տղաշտութիւնը Գաւառաբնակացւոյ մեծ ազդեցութիւն ըրած են . և եթէ քիչ մը դիւրութիւններ ունենանք , այսինքն ընտանեաց կազմանէ , զաւկի և ծնողքի սիրոյ կազմանէ արգելքներ չըլլան , անոնց քով զարմանալի կապակցութիւն մը չը գտնուի իրենց բնիկ հայրենեաց հետ , այլ որոնք մի միայն մոռածութիւնը ընտանեկան ապրուստ հագալն այսօրուան համար , և վաղուան համար

ալ զայն գտնելը կամ գտածին վրայ ապահովել թիւն ունենալու բաղձալն է, շատոնց ընտանեօր հանդերձ, ի Պօլիս կը գիմէին, հոն իրենց բնակութիւնը հաստատելու համար։ Արեւ Պօլսեցի աղգայնոցմէ գուցէ շատերը այս ընտանեօրս վերահասու եղած կըզգան թէ ինչ աստիճան կարեկցութեան արժանի կը գտնուինք, և եթէ Աղգային Վարչութեան բոլոր ուշադրութիւնը և խնամարկութիւնը գաւառաբնակացոյ Աղգային Վարչութեանց վրայ դառնայ, տակաւին հաղիւ թէ միտթալութիւն մը կամ անդորրութեան երես տեսնելու բարեբաղը կրնանք գտնուիլ, ուր կը մնայ երբ Արեւոտեան Վարչութիւնը միայն Պօլսոյ Թաղերուն, երեսմիտաններուն, ամիրաններուն, աղաներուն, ուսումնականներուն, անուաններուն, և այն և այլն ամեն տեսակ ճիւղերուն մէջ պատահած վէճ, բանակոտութիւն, ատելութիւն, վշտակութիւն և ուրիշ պատահմունքները վերցնելու միայն ուշադիր ըլլայ։ Ասանկ պարագայի մէջ ինչ ընել կը մնայ մեզ գաւառաբնակացոյ, յուսահատի, բողբոջ ուր որ արժան է հաւատարմութեան գիմել Յաւալն է որ մեր Պօլսեցի աղգայինք մեր յուսացածին համեմատ ջերմ ու համարական սրտով չեն նայիր մեր վրայ, այլ սա ալ կարգին դէմէն, նա ալ կարգին դէմէն, քահապէի ընէն ի դեղած զմեզ երեսի վրայ թողուցած են, առաջնորդի, իշխանի, իշխի և ուրիշ ժողովուրդեան գլուխ կեցողներուն արաշտօնը, իրաւասութիւնը, աշտօնը զօրութիւնը ոչ չստիպուողութիւն, ոչ սահմանելու և ոչ ուղղելու խօսք կայ։ Հետեւաբար մեր գլխաւորներէն ոմանք անտարբեր, ոմանք անզգայ, ոմանք զրկանք և անիրաւութիւն անխնայ ի դորձ զնոց, ոմանք ալ աւսոնց առաջն առնելու համար անզօր և զօրութիւնն ի Պօլսոյ սոցասոց կը մնան, և չեմք գիտեր որչափ ևս պիտի տեսէ ան կազն ի կազն ընթացքը։

Երբ Սահմանադրութեան Գործադիր Յանձնաժողովին կազմուին ալ լսեցինք, աւելի ուրախացանք, և կ'ըստատենք թէ երբ լուր պիտի գայ իւրաքանչիւր գաւառի իրենց երեսմիտանը տալու, որպէս զի իրենց ցաւն ու կոծը, լացն ու ողբը անոր բեռններով ձաւքայ դնեն ի Պօլիս, որ երթայ աղգակիցներուն պատմէ, պատմէ որ եթէ տասնի երթայ քիչ ասունէն գաւառներուն մէջ ի զուր Հայ պիտի փնտռուի, վասն զի աղքատութիւնը, օրական հացի կարօտութիւնը, ժողովուրդեան լեղուատ և տկար ըլլալը, ան իր տագնապեցընեն

Վնն անգամ նեղութիւն կամ տառապանք որ կրենք, յուսալիք աչօք դէպ ի Պօլիս կը դառնանք, հոն պարտիարք, պատրիարքարան, ժողով, ժողովական, ամիրայ, իշխան, գիտնական, վերջապէս գաւառաբնակացոյ խնամածու աղգաստեր ունինք, կ'ըսենք, և ամենա-

մեծ աղահալութեամբ մահտերներ կը կրենք, և անով շատ անգամ տարծեցած և շատ անգամ մեր թշնամեաց ան ու դող ներգործած ենք։ Եւ թէպէտ շատ անգամ աղէկ ընդունելութիւն գտած ալ չըլլանք, սակայն սրտագէտ Տէրը գիտէ թէ դարձեալ փոխանակ գանգատելու Արեւոտեան Վարչութեան, փոխանակ դժկամակ կամ դժգոյ երեւալու, դարձեալ մեծ յայտեր կը տածենք մեր սրտին մէջ անոր վրայ, ամեն վէրքերը բուժող ժառանգիկն կ'ըստատենք որ օր մը դէմ լիւր խնամարկութիւն մը պիտի վայելենք անկէ։ Աւստի մեր սիրտը անբուժելի վիրօք կը խայռի, երբ անհաճոյ լուր մ'առնենք Պօլսէն, ինչպէս եղաւ Գործադիր Յանձնաժողովին մէջ ծագած անհամաձայնութեան լուրը. ցաւեցանք մէյ մ'ալ անոր համար որ փոխանակ առաջին ուշադրութիւննին գաւառներուն վրայ դարձնելու, տակաւին Պօլսոյ վրայ կը յաճեցնեն՝ հոն ուր դեռ ոչ կարծիքները և ոչ վէճերը վերցուած են։

Երբ Պօլսոյ 20-30 հազար Հայ ընտանիքը այսքան հոգերով կը խնամարկուի, անոր վրայ այսքան ուշադրութիւն կ'ըլլայ, արժան չէ որ այնքան հարիւր հազարաւոր Հայ ընտանիքներ աւելի խնամարկուին, որոնք Աստուծոյ լեռնոց և հովիտաց և դաշտաց վրայ առդիս անդին ցիրուցան եղած են, և եթէ Հայ Աղգութիւնը կազմող մարմին մը կայ աշխարհիս վրայ, անոր մեծագոյն մասն իրենք են - դեռ հայրենի տունէն չզգալով թաժ, դեռ հայրենի պարզ և նահապետական բարքերն ու սովորութիւնները անխախտ պահած, - և այսօրուան օրս աղքատ և օգնութեան կարօտ մնացած, այրն իր կնիքմէն, մայրն իր զաւկէն բաժնուելու, հեռանալու, և օտար երկիրներու մէջ գաղթելու ստիպուած են, հայ ճարեւու համար, և ասանկով անանկ վիճակի մը ենթա կայ եղած են, որուն վախճանը սոսկում է . . . երեսակայէն անգամ սարսուռ ու դող կուտայ ճշմարիտ աղգասիրաց

Աւստի խոնարհաբար իմ և բոլոր գաւառաբնակաց կողմանէ, (վասն զի անոնք ալ գիտեմ որ ինծի ձայնակից են,) կ'աղաչենք Պօլսոյ այն ամեն անձերը, որ իրենց վիճակաւ և անձնական արժանաւորութեամբ Արեւոտեան Վարչութեան մէջ պաշտօն ունենալու պատիւը կը վայելեն կամ պիտի վայելեն, գիտալիք աչօք թող նկատեն իրենց հարազատ գաւառաբնակ եղբարց վրայ, կարեկից ըլլան անոնց թշուառ վիճակին, մէկզի դնեն անձնական հակառակութիւնները, վէճերը, կարծիքները, ատոնք են Հայ Աղգութեան հիմը կործանողները, ժամանակը սուղ է, ժամանակն է որ ապագայի մէջ Հայ անուան կեղտ չբերելու համար քրտնին։ Ինչ մ'ալ աղէկ կ'ըլլայ որ չափաւորութիւնը ձեռքէ չթողուր ինչ որ պիտի դործենք, Աղգին վիճակին, ժամանակին պարագաներուն և հանգամանոց և

մանաւանդ գաւառաբնակացո վիճակին հա-
մեմատ գործենք, և ամէն բանէ աւելի, Կրի-
ն Ժողովարանի միջոցով գործենք. ապա թէ ոչ ինչ
զորութիւն, ինչ գործունէութիւն և ինչ
արտօնութիւն որ կ'ենթադրուին մեզի համար,
անոնք ամէն ալ յնորք կ'ըլլան, և պատիւ ա-
պահովութիւն մեր Ազգին դրութեան և վի-
ճակին նկատմամբ: Ինչպէս որ կ'ընենք մաքս
անգամ անցնել թէ այս խօսքերը իբրև խո-
րատ մեր Պօլսեցի աղագայնոյ ուղղելու հարկն
դպացած ըլլամ, մենք անոնցմէ խրատութեւն
կարողութիւն ունենալիս գիտենք. սակայն
այս խօսքերն ինչ թելադրողներն են մի միայն
Ազգային Վարչութեան վրայ մեր ունեցած
յոյր, և մեր տառապեալ վիճակը: Այսպիսի
պէս կ'ընենք թէ Պօլսի բնակող այն ամէն աղ-
գասերները, որ Ազգին բարեկարգութեանը
և յառաջագիտութեանը վրայ ուշադիր ըլլա-
լով, շատ անգամ հարկ կ'ըղգան վիճելու և
կուտելու անգամ հակառակ կարծիքներու
դէմ, անոնք ալ մեզի պէս պիտի զգային եւ
թէ Պօլսի թողած մեր քով գային բնակելու
և մեզի հետ չարչարակից ըլլալու, ան ատեն
պիտի տեսնէին թէ որչափ փափաքող պիտի
գտնուէին Սիւլթան և խաղաղութեան:

Հ. Ս.

Այս նամակն անոր համար կը փութանք
հրատարակել որ իմանանք թէ մեր գաւառ-
ներուն վիճակն որչափ կարեկցութեան ար-
ժանի է, և թէ Պօլսոյ մէջ Ազգային Վար-
չութեան մէկ փոքրիկ շարժումը, անոր մէջ
պատահած մէկ փոքրիկ դէպքն ինչ աստիճան
աղղեցութիւն և աղէկ կամ գէշ ներգործու-
թիւն կ'ունենայ գաւառներուն մէջ, որոնք
ժամ առ ժամ Պօլսէն բերկրաւթ լուրերու
կ'ըստանան: Աղէկ գիտենք որ գաւառներուն
մէջ բիւրաւոր վերքեր կան գարմանութեւն
արժանաւոր, անգամ մ'եթէ անոնց ուշա-
գրութիւն ընել սկսուի, ալ դադար և պա-
րտալ միջոց բաւ լիցի թէ ունենայ Ազգային
Վարչութիւնը: Այն վերքերուն գարմանն
ուշացնելու չէ, վասնզի օր ըստ օրէ մարմինը
կրնայ ապականել և փառցնել: Երբեք վեր-
քերը բացողներուն սիրտը քանի քանի ան-
գամ ամէն առտու կը տրտիէ, երբ արևը կը
ծագի, երբ սուրհանդակը Պօլսէն իրենց կը
հասնի. թերևս ինչ աղօթքներ և մաղթանք-
ներ ընողներ կան որ դիւրափառ Պօլսեցիք վե-
րստին իրենց մէջ գրգռութեան սկսին, որ
պէտքն իրենք 2. 3 տարիէ ի վեր ինչ ազատ
միջոց ունէին ձեռնուրէն, զայն չկորսնցնեն.
այլ ապահովելով թողուն երեսի վրայ Հայ
ժողովուրդը անմխիթար, յուսահատ, և վեր-
ջապէս ինչ էլ ըլլայ: Այն, շատ վարագոյր-
ներ պիտի բացուին. որոնց ներքեւ գաղտնի
գաւառութիւններ, նենգութիւններ, մատ-
նութիւններ մեքենայուած կան. միւթէ Ազ-
գային Վարչութիւնը չպիտի գատաղարտե-
յն երկու Վամիկոնեանները, (մեզք իրենց

անուան) որ Այս վիճակին բարեխնամ առաջ-
նորդ Վեր. Խրիմեանի համար ուրիշ բան չի
գտնելով զոպարաութեան, կ'երթան տեղւոյն
Գայմագամին և կ'իմացնեն թէ Խրիմեան ժո-
ղովուրդը կ'ուզէ ապստամբեցնել, Տէրու-
թեան գանձուն վնաս պիտի հասցնէ, ջրթո-
ղուր որ Խալիք տան դաշտեցիք. և կուզէ որ
գաղթեցնէ ժողովուրդը. ուր հոն ուր անթու-
թենէ պիտի մեռնին. ով թելադրե-
ր է իրենց այս գոխալին մատնութիւնը, ա-
նանկ բան մը որ չէ թէ Խրիմեան՝ այլ և ոչ
որ կրնայ մտաբերել: Հիմայ անպատիւ պիտի
մնան արդեօք Վամբէ վարդապետ և Վար-
դան աղա Վամիկոնեանները. մէկն իր ամէն
պաշտօնը կատարած Վեդի կ'երթայ կը հանգ-
չի, հոն իր ժողովուրդը հովուելու, և այն
միամիտները խաբելով կ'ուզէ Ապիսիոպաս ը-
լալ. միւսը Բաղէշ նստած անդադար
կը շնթէ Գայմագամը, և որոգայթներ կը լա-
րէ Խրիմեանի դէմ: Սիւլթանիս կուգայ թէ
անցեալները Վախ լրագրոյն 574 թուոյն մէջ
Վարդան աղան նամակ մը հրատարակած էր
տեղւոյն նորընտիր Գայմագամին վրայ. երանի
թէ այդ գովութիւնները ինք չգրէր ուրիշ տե-
ղերէ կ'իմանանք թէ արդարև աղնուամիտ անձ
մ'է եղեր յիշեալ Սեծապատիւ Գայմագամը,
բայց Վամբէ վարդապետ և Վարդան աղա
և ուրիշ անգլուխ լիւններ աղէկ թելադրու-
թիւններ չեն ըրած իրեն, և թերևս պղտու-
րած ըլլան անոր միտքը: Այն թիւը ուրիշ
յօդուած մ'էս կը պարունակէր, որով Վարդան
աղային ուսումնասիրութիւնը և առատա-
ձեռնութիւնը կը գովուէր Բաղիշու Սողմոնե-
ան գարոյնի Հայկաբանութեան գաւառուն
վկայութեամբ: Մենք ալ չպիտի վարանէինք
զինքը գովելու այն մասին. եթէ նոյն միջոց-
ները լրած չլլայինք իր վրայօք Խրիմեանի դէմ
մատնութեան գաւառից ըլլալը. ուստի հարկ
սեպեցինք լուել, որ աղէկ մը տեղեկանանք.
հիմա որ ամէն բան յայտնուեցաւ, մենք ալ
կը համարձակինք ըսելու իրեն դէմ թէ զՍուշ
իր հայրենիքը կը մատնէ. և զԲաղէշ կ'որսայ:
Սեր լրածին համեմատ ինք Սէնցի ալ չէ եղեր,
հոն իր առաքինութիւնները ամբողջացուցե-
ր է, պակասած ալ ի Բաղէշ լեցնելու կը պա-
րտաւոր. բայց ինք ալ անպատիւ պիտի մնայ.
Ազգ. Վարչութիւնը չպիտի փնտռէ իրմէ հա-
շիւ իր ըրած զրկանքներուն, մատնութիւն
ներուն, ևն: Երանի թէ ամէն բան քննուե-
լով յայտնուէր ճշմարտութիւնը, և մենք ալ
ան ատեն ինչ որ է ճշմարտութիւնը, զայն հը-
րատարակէինք:

Նոյնպէս Երզնկայի Առաջնորդ վարդապե-
տին պիտի ներուի որ երբ իրեն դէմ աղղ գա-
լը, և Պօլսի հրաւիրուելը կ'իմանայ. կ'ըսկի
ամէն տեսակ հայեցողիքներ թափել ժո-
ղովրդեան վրայ. և անոնցմէ բաժին ալ կը
հանէ Տէրապաճ Սրբազանին և խառն ժողո-
վոյ: Վեց հարիւր հինգ ալ ունի եղեր, անով

ամենուն իբրև պիտի ջանայ անիծել:

Նշնայէս պիտի ներու՞ն Տրապիզոնցւոց որ իրենց մէջ ունեցած հակառակութենէն թելադրուած Պօլսէն խրկուած վարդապետը ծեծեն:

Ետանկ և ասոնց նման անթիւ խնդիրներ կան բնութեան արժանաւոր, որոնց վրայ հարկ է որ Վաքային Վարչութիւնն իր ուշադրութիւնը դարձնէ. և Հայրենանուէր Հանդէսը կ'ըստասէ ժամ յառաջ Վաքային Վարչութեան հաստատուելուն, որպէս զի ան ընդհատ անոր ուշադրութիւնը հրաւիրէ բաւառներուն վրայ, որոնք աւելի խնամոց կարօտ են:

Իսկ Սահմանադրութեան գործադիր Յանձնաժողովոյն մէջ ծագած անհամաձայնութեան դալով, կ'ըսեմք թէ բարեբաղդաբար ունեցած տարաձայնութեանը համեմատ չելաւ: Իայց այս պարագայիս մէջ տեսնուեցաւ որ տակաւին կիրքերը մարած չեն: Հիմա Ս. Գ. Յանձնաժողովը մեծ փութով լքողաւ է թաղական խորհրդոց վերակազմուելը: Ետք վրայ շատ կերպ կարծիքներ ելան, (կարծիքները վերջ չպիտի ունենան, դժբաղդաբար կարծիքներն ալ ազատ են, բայց ոչ ողջամիտ դատողութենէ թելադրուած և ուղղուած...) մենք այն կարծիքներուն արձագանքը չենք ուզեր ըլլալ: Բռնաւ չենք կրնար խորհիլ թէ Ս. Գ. Յանձնաժողովը Պատուարժան անդամք իրենց պաշտօնին սահմանը չճանաչելու չափ տկարանան. թէպէտ իրենց պաշտօնն էր միայն Վաքային Երեսփոխանական ժողովն ընտրելու մասին թաղերը հրահանգներ իրկել, և երեսփոխաններ ընտրել տալ. որոնցմէ Բնդհանուր ժողով կազմուելով իրենց պաշտօնը պիտի վերջանար, և հետեւաբար Բնդ. ժողովը պիտի ընտրէր Արօնական և Բաղարական ժողովները, և ասոնք ալ Տեսուչ և Թաղական խորհուրդները: Անք առանց լաւ վերահասու ըլլալու թէ ինչ համարձակելիք բամբասելու թէ ինչ հարկ կար փոխանակ Երեսփոխանական ժողովը կազմել հոգալու, թաղականաց, ընտրութեան ղեկավարելու. բայց ուշի ուշով քննելով՝ պատմութեան համեմատ չենք կրնար դատել. այլ գեղեցիկ խորհուրդ մը կը նկատենք, և եթէ չեմք սխալած, աղէկ հեռատեսութեամբ այս եղանակն ընտրած կը դանենք իրենց պաշտօնին գործադրութեան մասին: Թաղ. խորհրդոց ընտրութեան մասին հրահանգները անսանք, և նախկին Սահմանադրութենէն ամենեւին տարբեր չգտանք. Ետք Սահմանադրութիւնը դեռ կը տարւի, և մօտ օրերս յուսով եմք որ կ'ըստանանք. ան ատեն Սահմանադրութիւնը մեր ձեռքն ունենալով, և ժողովրդեան բնորոշ Երեսփոխանական Բնդ. ժողովը, և այս ժողովէն ընտրուած Վարչութեան ժողովները և հետեւաբար Տեսուչ խորհուրդներն ընտրուած տեսնելով, մի միայն մեզի պիտի մնայ քննել թէ այս ամէն ժողովները և խորհուրդ-

ները ըստ Սահմանադրութեան կը գործեն, թէ ոչ: Ետք Վարչութեան ընտրելու իրաւունքն ունի. ընտրելէն վերջն ալ իր ընտրածներուն ըստ Սահմանադրութեան գործելուն պիտի հսկէ. և եթէ ուզէ միջամտութիւն ընել խնդիրներու և խորհուրդներու մէջ, վերստին անիշխանութիւնը կ'ըսկի: Բնաւ անանկ արժանաւոր Պատրիարք, Ետեւապետ և Ետեւ վրականք չպիտի գտնենք, որ Վաքին մէջ ամէն կուսակցութեանց միակերպ հաճելի ըլլան. ուստի քիչ մ'ալ համբերենք, և ամէն բանի վախճանը դիտենք. մենք կ'ընտրենք, և մենք կ'ըսկիմք մեր ընտրածներուն վրայ չվստահիլ. ասոնց հետեւանքն աղէկ չըլլար. և ով որ Վաքը կը խղճայ, ով որ Վաքին բարեբար կ'ուզէ, թող համբերէ, միայն ընտրած ժամանակը նայի որ անանկ անձեր ընտրէ, որպէս զի վերջ անոնց վրայ չզղջայ: Ետք Սահմանադրութեան մասին ալ ինչ բանի ուշադրութիւն ընելու է նէ ուրիշ օրագիրներ՝ գուցէ մենք ալ խօսինք ժամանակին: Իայց բան մը կայ միտուելին, այն հիմա ըսենք. շատ անգամ Բաղարադէտ անձանց վրայ խօսքեր լսած եմք. մենք քաղաքագետ անձի հարկաւորութիւն չունինք այնչափ, որչափ Վաքին անձի. մեր Վաքին վիճակը լաւ գիտցող անձեր կ'ուզենք. այսինքն Հայաստանի թշուառութիւններուն տեղեակ, հոն ճանապարհորդող կամ ճանապարհորդներէ լող. որպէս զի ինչ որ խորհի, անոնց վեճակին համեմատ խորհի. անգամ թէ ոչ արդի քաղաքականութեան ընթացքին նայինք, անոր ամէն օր փոփոխականութեանը համեմատ մեր քաղաքագետները ամէն օր իրենց գաղափարը փոփոխելու հարկ պիտի ունենան, Վաքին ղեկն ալ իրենց ձեռքն ըլլալու ըլլայ, ամէն օր ալ անոր ճակատագիրը պիտի փոփոխեն, և Վաքը չեմք գիտեր ուր կրնան տանիլ հասցնել:

Թ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ ԴՊՐՈՑ. Ինքնակրի 15, Եւթաֆանց հինգերորդ օրը բացված ըլլալով արդոյ հասարակութեան կը ծախուցին, որ յիշեալ դպրոցն արդէն պատրաստի ունի ազգային լուսեմք և բարի վարքով վկայեալ ներքին ընդհանուր վարքը պաշտօնեաց մը՝ կիրք և մայրապարտ վարժակն մը և ուրիշ այլ և կին ժիր ոգասաւորներ: Ետեւ ճարտար վարդապետ մը որ աշխրհապաշտութեան լուսնային անվճարեալ գործի պիտի սկսի:

Ուստի մարտ 4 երկուշաբթի օրէն կը հրաւիրին ամէն անոնք որոնք օրինաւոր դպրոցի մէջ իրենց դասարանը լաւ դաստիարակուելու կարօտութիւն կ'ըզան, և կը փափաքին անոնց թէ մոտաւորակն և թէ ձեռագործական ապագայն օգտամատնայ պատրաստել Վաքին:

Տարեկանութեան զգալոցը նախապէս և երկրորդին ընթացքի բաժնած և ցարգացելոց համար մասնաւոր դասարան մ'որոշած ըլլալով ամէն հասակէ և ամէն կարգէ ուղեւորուհի կրնայ ընդունել:

Կը յուսանք որ թէ Եւթի խորհուրդ արդոյ Թաղեցիք և թէ խորհուրդները զմեզ այն դժուարին ձեռնարկութեան յորդորով աշխատիր բարեկամք պիտի ջանան մեր ընկերք ազգային բախան ծառայութիւնը բարի նախանձով վարձատրել, և զմեզ պարտական կայնել իրենց բարեմիտ ճանաչողութեան արդեանցն ու փոխադարձ ջանքը:

ՏԵՕՐԵՆ = ՍՄԵՐԿԻՐ:

ՍՏԵՓԱՆ Գ. ՊՕԼՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՅ

Ի ՆԱԼԱՍՈՒ Կ. ՊՕԼՈՍՅ

Ի ՏԳՐԱՆԻ ԸՈՒՍԱՆՈՒ ՄԻԻԿԵՆՏԻՍԵԱՆ